ISSN 2591-1201 LETNIK 3 • 2019 • ŠTEVILKA 1

Dileme

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

DILEME

Dileme
Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

Izdajatelj in založnik
Študijski center za narodno spravo

Naslov uredništva
Tivolska 42, 1000 Ljubljana

Glavni urednik
dr. Renato Podbersič (Slovenija)

Uredniški odbor
ddr. Igor Grdina (Slovenija), dr. Tamara Griesser Pečar (Avstrija), dr. Damjan Hančič (Slovenija), dr. Marica Karakaš Obradov (Hrvaška), dr. Tomaž Kladnik (Slovenija), dr. Jože Možina (Slovenija), dr. Jelka Piškurić (Slovenija), dr. Igor Salmič (Slovenija)

Spletni naslov
www.scnr.si

Leto izida: 2019

Redakcija te številke je bila zaključena 31. 5. 2019.

Lektoriranje in prevod povzetkov
Megamoment, d. o. o.

Oblikovanje in prelom
Inštitut Karantanija

Tisk
Nonparel, d. o. o.

Naklada
300 izvodov

Letna naročnina
25 €

Cena posamezne številke
15 €

issn 2591-1201

D i l e m e

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

LETNIK 3 • 2019 • ŠTEVILKA 1

VSEBINA

Janez Kranjc
Lovro Šturm osemdesetletnik
7

Razprave

Andrej Naglič
Publicistična dejavnost dr. Lovra Šturma
21

Blaž Ivanc
Milan Komar in Evgen Vasiljevič Spektorski – sopotnika preskoka iz prava v filozofijo
41

Mirjam Dujo Jurjevčič
Revolucionarno nasilje na širšem cerkniškem območju 1942
65

Mateja Čoh Kladnik
Dr. Franc Klar: zdravnik in narodni poslanec pred Sodiščem slovenske narodne časti
95

Tamara Griesser Pečar
Show Trials in Slovenia: The Case of Ljubo Sirc
119

Igor Grdina
Zgodovina kot servis
147

Boštjan Kolarič
Ustavno sodišče Republike Slovenije
kot varuh človekovega dostojanstva
173

In memoriam

Tamara Griesser Pečar
Prof. Justin Stanovnik
197

Recenzije

Andrej Rahten
Janez Hladnik, Od Triglava do Andov.
V službi Cerkve in naroda. Spomini
205

Jelka Piškurić
Marta Rendla, »Kam ploveš standard?«,
Življenjska raven in socializem
213

Renato Podbersič
Davor Marijan, Rat Hrvata i Muslimana
u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.
217

R a z p r a v e

Prejeto: 9. 5. 2019
1.04, strokovni članek

Dr. Andrej Naglič[1]

Publicistična dejavnost dr. Lovra Šturma v okviru Inštituta Karantanija

Izvleček

Prispevek razkriva in sistematično prikazuje izdajateljsko dejavnost Inštituta Karantanija v Ljubljani, ki ga je pred dobrimi petnajstimi leti ustanovil dr. Lovro Šturm. Prav njegovemu osebnemu angažmaju gre zahvala, da je Karantanija v tem času mogla dejavno podpreti publiciranje obsežne strokovne literature s področja ekonomije, prava, politologije, filozofije in zgodovine. Pomen teh del se kaže v dejstvu, da gre večinoma za slovenski strokovno-znanstveni prostor, do zdaj manj znane avtorje oziroma poglede na pomembna družboslovna in humanistična vprašanja, ki so prvič objavljena v slovenskem jeziku. Skupna točka tem avtorjem oziroma delom je poudarjanje pomena spoštovanja svobode, človekovega dostojanstva

1 Dr. Andrej Naglič, Katoliški inštitut, Fakulteta za poslovne vede, Krekov trg 1, SI – 1000 Ljubljana, andrej.naglic@rkc.si.

in etike za pravilnost ter učinkovitost delovanja institutov, zakonitosti in vsakršnega posameznikovega ravnanja na vseh področjih strokovnega ter javnega udejstvovanja.

KLJUČNE BESEDE: svobodni trg, prosta ekonomija, podjetništvo, blaginja, krščanske vrednote, dostojanstvo človeka

Abstract

The article reveals and systematically shows the publishing activity of the Inštitut Karantanija (*the Carantania Institute*) in Ljubljana, which was founded by dr. Lovro Šturm over 15 years ago. His personal commitment is the reason for Karantanija's ability to actively support the publishing of extensive professional literature from the fields of economics, law, political science, philosophy and history. The meaning of these publications is evident in the fact that they are mainly from the Slovenian professional and scientific circles, that they were written by authors who were until recently less known and that they deal with the views on important social and humanistic issues that were published in the Slovenian language for the first time. The common point of these authors and publications is in emphasising the meaning of the respect of freedom, human dignity and ethics for the correctness and effectiveness of the operation of institutions, legitimacies and any type of actions of individuals in all fields of professional and public activity.

KEY WORDS: free market, free economy, entrepreneurship, welfare, Christian values, human dignity

Uvod

Kot odziv na zniževanje etičnih standardov v Sloveniji, še posebej na področju gospodarstva, je dr. Lovro Šturm leta 2002 ustanovil Inštitut Karantanija. Načrtno in sistematično interpretiranje ekonomskih, pravnih, političnih ter filozofskih konceptov s strani režimskih nosilcev strokovnega in splošnega javnega mnenja na pristranski ter s totalitaristično polpreteklo zgodovino kontinuiran način je vtisnilo globoke negativne posledice na slovensko gospodarsko in intelektualno življenje. Namen Inštituta Karantanija so posodobitev, pluralizacija in odprtje slovenskega idejnega prostora. Cilj tega prizadevanja je širše sprejemanje in razumevanje pomena svobode, demokracije ter etičnih standardov za kulturo in civilizacijo.

Inštitut Karantanija deluje kot nepridobitna in nevladna organizacija s sedežem v Ljubljani. Za pomembna sodelavca pri izpolnjevanju poslanstva inštituta je Lovro Šturm pridobil dr. Ljuba Sirca, ki je bil mdr. zaslužni profesor Univerze z Glasgowu in ustanovitelj Centra za raziskovanje postkomunističnih ekonomij v Londonu (CRCE), ter Boruta Praha, ki je bil izvršni direktor družbe IBM s sedežem v ZDA in uspešen vodja lastnega podjetja. S skupino notranjih in zunanjih sodelavcev je Karantanija na pobudo, ob spremljavi ter dejavnem osebnem angažmaju dr. Šturma v dobrih petnajstih letih delovanja zagotovila ali izdatno podprla publiciranje alternativne strokovne literature s področja zgodovine, narodne in nacionalne zavesti, praktične filozofije ter prava in ekonomije. Inštitut Karantanija je pri izdaji in podpori teh knjig ter DVD-jev sodelovala z založbami Nova revija, Inštitut Nove revije, Celjska Mohorjeva družba, Družina, Učila International, Nova obzorja, Študijski center za narodno spravo in Izzit.org. Pričujoči članek je prispevek k razkrivanju doslej manj znane vloge dr. Šturma za razvoj humanistike in družboslovja v Sloveniji ter širjenje za-

vedanja o pozitivnem pomenu krščanskih vrednot za uspešno delovanje sodobnih ekonomskih sistemov.

Zgodovina, narodna in nacionalna zavest

Na področju zgodovine, narodne in nacionalne zavesti so s podporo Inštituta Karantanija izšle knjige *Zlata ptica: bajeslovje Slovencev: duhovna dediščina Karantanije; Slovenski zgodovinski atlas; Zmagoslavje razuma: kako je krščanstvo pripeljalo do svobode, kapitalizma in razcveta zahodne družbe; DEMOS: Slovenska osamosvojitev in demokratizacija; Evropska Slovenija; Novi razred: analiza komunističnega sistema; Mnenja z mero: politična kronika, refleksija o Cerkvi in zgodovina za prihodnost; Slovenci v Reziji: pravni položaj in dejansko življenje slovenske jezikovne manjšine; O vzponu komunizma na Slovenskem: zbornik razprav; Anatomija neke morale in 19 znamenitih člankov (oktober 1953–januar 1954); Jadranski almanah 1923; Titova velika prevara: kako je Tito zavajal Churchilla; Kazenske ustanove in zaporniki v Sloveniji 1945–1951; Gorenjske družine v 18. stoletju; Ljubljanske družine v 18. stoletju; Prevarani sokoli; Vse teče; Moja resnica: o socializmu vseh vrst in barv; Spoprijemanje z razmerami in razmerji v Sloveniji*.

Zlata ptica: bajeslovje Slovencev: duhovna dediščina Karantanije prinaša alternativen ter svež pogled na raziskovanje in prikaz temeljev bajeslovnega izročila prednikov Slovencev.[2] *Slovenski zgodovinski atlas* je pionirsko delo slovenskega zgodovinopisja in historične kartografije, ki zajema politično, cerkveno, gospodarsko ter kulturno zgodovino območja dana-

2 Jožko Šavli, *Zlata ptica: bajeslovje Slovencev: duhovna dediščina Karantanije*, Založba Humar, 2010.

šnje naselitve Slovencev, od prazgodovine do osamosvojitve.[3] *Zmagoslavje razuma: kako je krščanstvo pripeljalo do svobode, kapitalizma in razcveta zahodne družbe* predstavlja svetovno zgodovino, ki Jezusovemu evangeliju in družbenemu nauku Katoliške cerkve priznava vlogo gibala racionalizacije v kulturi in družbi, kar je v stoletjih pripeljalo do najsvobodnejših ter najrazvitejših držav in regij.[4] *DEMOS: Slovenska osamosvojitev in demokratizacija* je monografija za razumevanje prelomnega obdobja slovenske zgodovine v letih 1989–1992 in analiza posameznikov ter političnih skupin, ki so prispevale k osamosvojitvi Slovenije.[5] *Evropska Slovenija* sestoji iz prispevkov generacije mladih do 40 let o nujnosti zasidranja Slovenije v zahodnem mišljenjskem, vrednostnem in kulturnem okolju ter zavračanju ohranjanja in restavriranja družbenega sistema provincialne samozadostnosti, domačijske zaprtosti, duhovne ozkosti ter svetohlinstva.[6] *Novi razred: analiza komunističnega sistema* predstavlja svetovno poznano kritiko režima jugoslovanskega maršala Josipa Broza Tita in njegovega novega razreda družbene gosposke – partijskih funkcionarjev.[7] *Mnenja z mero: politična kronika, refleksija o Cerkvi in zgodovina za prihodnost* sestoji iz več kot 70 kolumn razmišljanj o aktualni slovenski politiki, nujnosti slovesa od dediščine totalitarizma polpretekle zgodovine in mestu Katoliške cerkve ter vernikov v

3 France M. Dolinar idr., *Slovenski zgodovinski atlas*, Nova revija, Ljubljana 2011, str. XX.

4 Rodney Stark, *Zmagoslavje razuma: kako je krščanstvo pripeljalo do svobode, kapitalizma in razcveta zahodne družbe*, Družina, Ljubljana 2012, str. 7.

5 Andreja Valič Zver, DEMOS: *Slovenska osamosvojitev in demokratizacija*, Študijski center za narodno spravo, Ljubljana 2013.

6 Matej Avbelj (ur.) idr., *Evropska Slovenija*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2013, str. XI.

7 Milovan Đilas, *Novi razred: analiza komunističnega sistema*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2014, str. XVI.

sodobni Sloveniji.[8] *Slovenci v Reziji: pravni položaj in dejansko življenje slovenske jezikovne manjšine* prinaša zgodovinsko, politično, ekonomsko, medijsko in zlasti pravno osvetlitev položaja ter problemov slovenske manjšine v Reziji, ki je bila izdana v slovenskem in angleškem jeziku.[9] *O vzponu komunizma na Slovenskem: zbornik razprav* pomeni prispevek in spodbudo k nadaljevanju razkrivanja resnice o nepravnem in nedemokratičnem družbenem režimu slovenske polpretekle zgodovine, z izbranimi pravnimi akti.[10] *Anatomija neke morale in 19 znamenitih člankov (oktober 1953–januar 1954)* vsebuje zbirko člankov dnevnika Borba, ki razkrivajo Đilasov pogled na stranpoti jugoslovanskega komunizma oziroma socializma, ki ga je tudi sam pomagal graditi, skupaj z obsežno zgodovinsko študijo Tomaža Ivešića o Đilasovem vzponu in padcu.[11] *Jadranski almanah 1923* je letno periodično glasilo, ki vsebuje koledar, kmetijske nasvete, poljudnoznanstvene in literarne prispevke.[12] *Titova velika prevara: kako je Tito zavajal Churchilla* razkriva eno največjih napak v drugi svetovni vojni, po mnenju Winstona Churchilla, tj. zavezniško podporo Titu, za katerega se je izkazalo, da ni pogumen partizanski vodja, ampak tiran v nastajanju.[13] *Kazenske ustanove in zaporniki v Sloveniji 1945–1951* prikazuje kazenske ustanove, koncentracij-

8 Aleš Maver (ur.), *Mnenja z mero: politična kronika, refleksija o Cerkvi in zgodovina za prihodnost*, Časnik spletni magazin z mero, Ljubljana 2014, str. 10.

9 Dejan Valentinčič, *Slovenci v Reziji: pravni položaj in dejansko življenje slovenske jezikovne manjšine*, Arte 4, Novo mesto 2014, str. 10.

10 Lovro Šturm (ur.), *O vzponu komunizma na Slovenskem: zbornik razprav*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2015, str. XXXV.

11 Milovan Đilas, *Anatomija neke morale in 19 znamenitih člankov (oktober 1953–januar 1954)*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2015, str. VIII.

12 *Jadranski almanah 1923*, Nova obzorja, Ljubljana 2015.

13 Peter Batty, *Titova velika prevara: kako je Tito zavajal Churchilla*, Nova obzorja, Ljubljana 2015.

ska in delovna taborišča, tipična za najtrše totalitarne režime, ki so tudi v Sloveniji delovali v obdobju 1945–1951 in v katere je bilo zaprtih najmanj 62.000 oseb.[14] *Gorenjske družine v 18. stoletju* in *Ljubljanske družine v 18. stoletju* je prepis rokopisov Kapiteljskega arhiva Nadškofije Ljubljana prvega štetja in popisa prebivalstva na današnjem slovenskem ozemlju iz leta 1754, ki ga je cesarica Marija Terezija odredila za celotno avstrijsko cesarstvo. Transkripcija rokopisov predstavlja dragoceno kulturnozgodovinsko pričevanje o prednikih današnjih prebivalcev Slovenije iz gorenjskih in ljubljanskih župnij. Razvidni so imena in priimki, velikost družin, raznovrstnost poklicev in družbeni stan posameznikov.[15] *Prevarani sokoli* so razkritje, da se organizacija Sokoli korporativno ali s pooblaščenimi posamezniki nikoli ni pridružila Osvobodilni fronti, ampak so to storili le njeni posamezni člani, efektivno zgolj v svojem imenu.[16] *Vse teče* je zgodba oporečnika stalinizma o prizadevanju za svobodo, ki je temelj za dostojanstvo in življenje vsakega človeka.[17] *Moja resnica: o socializmu vseh vrst in barv* so eseji o metamorfozah socializma skozi prostor in čas, ki pa pri tem ne menja svoje nravi: ostaja ekonomsko neučinkovit in neskladen s človekovimi pravicami ter temeljnimi svoboščinami.[18] *Spoprijemanje z razmerami in razmerji v Sloveniji* so tematske razprave za uveljavitev vodila spoprijema namesto

14 Milko Mikola, *Kazenske ustanove in zaporniki v Sloveniji 1945–1951*, Nova obzorja, Ljubljana 2016.

15 Lovro Šturm (ur.), *Gorenjske družine v 18. stoletju*, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2016, in Lovro Šturm (ur.), *Ljubljanske družine v 18. stoletju*, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2018.

16 Ivan Čuk in Aleks Leo Vest, *Prevarani sokoli*, Študijski center za narodno spravo, Ljubljana 2017, str. XX.

17 Vasilij Semenovič Grossman, *Vse teče*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2018, str. XVI.

18 Svetozar Pejovich, *Moja resnica: o socializmu vseh vrst in barv*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2018, str. 29.

spopadanja pri reševanju družbenih vprašanj, ki je dediščina preteklosti in onemogoča produktivno argumentacijo.[19]

Praktična filozofija

Inštitut Karantanija je na področju praktične filozofije podprl publiciranje naslednjih del: *Vera in svoboda: krščanske korenine tržnega gospodarstva; Zagovor svobodnega trga: moralni razlogi, ki podpirajo svobodno ekonomijo; Nova politična znanost: uvod; Moč idej; Družbeni nauk Cerkve in tržno gospodarstvo; Temelji svobodne družbe; Za Boga in dobiček: kako lahko bančništvo in finance služijo skupnemu dobremu; Pravica do javne izbire; Svoboda v precepu med interesi in ideologijami; Vprašanja moralne teologije; Leksikon filozofije*.

Vera in svoboda: krščanske korenine tržnega gospodarstva razlaga tesno povezanost med glavnimi instituti moderne ekonomije in praktičnimi poudarki katoliškega nauka, ki je vrhunec razdelanosti dosegel s pozno sholastiko na srednjeveških evropskih univerzah.[20] *Zagovor svobodnega trga: moralni razlogi, ki podpirajo svobodno ekonomijo* utemeljuje svobodni trg z vidika družbenega nauka Katoliške cerkve in poudarja skladnost pri prizadevanju za dostojanstvo in svobodo človeka pri pravilnem razumevanju ter rabi svobodne gospodarske pobude.[21] *Nova politična znanost: uvod* odkriva nove praktične in učinkovite povezanosti med objektivno resnico ter njenim predstavljanjem oziroma zastopanjem v

19 Frane Adam idr., *Spoprijemanje z razmerami in razmerji v Sloveniji*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2018.

20 Alejandro Antonio Chafuen, *Vera in svoboda: krščanske korenine tržnega gospodarstva*, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2012, str. XV.

21 Robert A. Sirico, *Zagovor svobodnega trga: moralni razlogi, ki podpirajo svobodno ekonomijo*, Družina, Ljubljana 2013, str. 33.

javnem političnem življenju, s pregledom kozmološke, antropološke in soteriološke simbolike resnice ter primerjavo z gnosticizmom, zlasti v obliki totalitarizmov moderne dobe.[22] *Moč idej* poudarja vpliv duhovnega oziroma intelektualnega sveta na praktične vidike posameznikovega življenja in dogajanje v družbi, skladno z načelom, da ideje prinašajo posledice ter nujnost zavedanja pomena iskanja tistih idej, ki vodijo k dobremu.[23] *Družbeni nauk Cerkve in tržno gospodarstvo* vsebuje prispevke k razumevanju skladnosti med temeljnimi postulati družbenega nauka Katoliške cerkve in svobodnega tržnega gospodarstva v svetovnem in slovenskem aktualnem kontekstu.[24] *Temelji svobodne družbe* utemeljujejo svobodno družbo na omejenih pristojnostih države, vladavini prava, institutih varovanja posameznikove avtonomije in kulturi pluralnosti ter medsebojnega razumevanja, kar pozitivno vpliva na stanje morale in gospodarsko situacijo v družbi.[25] *Za Boga in dobiček: kako lahko bančništvo in finance služijo skupnemu dobremu* prikazuje pridobitno dejavnost kot moralno prizadevanje človeka za kreativno soupravljanje Božjega stvarstva in njegovih dobrin z Bogom ter izkazovanja praktične ljubezni do sočloveka oziroma skrbi za blagostanje vseh.[26] *Pravica do javne izbire* razpravlja o pomenu možnosti izbire, ki jo mora imeti posameznik do dobrin in odločitev oziroma procesov v gospodarskem, političnem ter drugem javnem življenju, da

22 Eric Voegelin, *Nova politična znanost: uvod*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2013, str. XIV.

23 Richard M. Weaver, *Moč idej*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2013, str. 20.

24 Philip Mark Booth, Samuel Gregg idr., *Družbeni nauk Cerkve in tržno gospodarstvo*, Celjska Mohorjeva družba, Ljubljana 2014, str. X.

25 Eamonn Butler, *Temelji svobodne družbe*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2015, str. X.

26 Samuel Gregg, *Za Boga in dobiček: kako lahko bančništvo in finance služijo skupnemu dobremu*, Družina, Ljubljana 2017, str. 11.

se krepi družba blaginje in je zadoščeno posameznikovemu osebnemu dostojanstvu.[27] *Svoboda v precepu med interesi in ideologijami* piše o odnosu do svobode in njenem pomenu za gospodarsko ter politično življenje, izhajajoč iz prevladujočih miselnih vzorcev 20. stoletja.[28] *Vprašanja moralne teologije* predstavljajo krščanski koncept svobode kot Božjega daru človeku, ki omogoča, da je človek duhovno in moralno bitje, ki je s tem darom sposobno ljubiti ter ustvarjati.[29] *Leksikon filozofije* je monumentalna zbirka filozofskih geselskih razlag, ki je odsev oziroma prikaz filozofske racionalnosti na splošno in filozofije na Slovenskem, pomembna za bodoči duhovni in politični razvoj Slovenskega kulturnega prostora.[30]

Pravo in ekonomija

Na področju prava in ekonomije, ki je glavno področje delovanja Inštituta Karantanija, je bila pomoč usmerjena v izdajo strokovne literature: *Zakon*; *Ekonomija svobode* in *Dvajset mitov o trgih*; *Dogodivščine Jonatana Gullibla: odiseja svobodnih trgov*; *Jaz, svinčnik: zgodba o mojem rodovniku, kakor sem jo razodel Leonardu E. Readu*; *Ustava za svobodo*; *Doba ekonomistov: zagovorniki svobode: od Adama Smitha do Miltona Friedmana*; *Pot v propad: kako so vlade in centralne banke uničile svet in zakaj najhujše šele prihaja*; *Lekcija o ekonomiji*;

27 Eamonn Butler, *Pravica do javne izbire*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2017, str. XIII.

28 Ljubo Sirc, *Svoboda v precepu med interesi in ideologijami*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2018, str. 7.

29 Evgen Vasiljevič Spektorski, *Vprašanja moralne teologije*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2018, str. 33.

30 Anton Stres, *Leksikon filozofije*, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2018, str. XXII.

Pravni temelji prostih trgov; *Konkurenca in podjetništvo*; *Adam Smith: življenje in delo*; *Milton Friedman: ideje in vpliv velikega ekonomista prostega trga*; *Ludwig von Mises: življenje in delo*; *Zgoščeno bogastvo narodov in neverjetno zgoščena teorija moralnih občutij*; *Veliki miti o veliki depresiji*.

Zakon razpravlja o svobodi in lastninski pravici, ki ju mora varovati zakon, da posamezniki in skupnost lahko dosegajo osebni ter gospodarski razvoj v družbi.[31] *Ekonomija svobode* in *Dvajset mitov o trgih* razlagata nevarnosti uzakonjenega plenjenja, ki ga predstavlja socializem oziroma pretirano poseganje države v gospodarstvo, katerega posledica je bogatenje klientele na račun skupnosti in dolgoročno siromašenje te, ker ne promovira spodbujanja ustvarjanja novih proizvodov in storitev.[32] *Dogodivščine Jonatana Gullibla: odiseja svobodnih trgov* je domišljijska satirična pripoved o potepanju dečka Gullibla po otoku Korumpu, kjer imajo ekonomsko neučinkovit program prehranjevanja starejših občanov na osnovi medgeneracijske solidarnosti, omejujejo trgovino, država izvaja izobraževanje, prisilno razlaščajo posameznike zaradi javne koristi, intenzivno tiskajo denar, močno zakonsko ščitijo zaposlene in imajo vplivne politike sumljivih moralnih vrednot.[33] *Jaz, svinčnik: zgodba o mojem rodovniku, kakor sem jo razodel Leonardu E. Readu* je kratek esej o izdelavi preprostega svinčnika, ki obsega številne, kompleksne in prepletene faze njegovega nastajanja zunaj nadzora vsakega posameznika ter centralne planske oblasti, ampak je čudežna posledica nevidne roke trga.[34] *Ustava za svobodo*

31 Frederic Bastiat, *Zakon*, Nova revija, Ljubljana 2011, str. IX.

32 Frederic Bastiat, *Ekonomija svobode* in Tom G. Palmer, *Dvajset mitov o trgih*, Nova revija, Ljubljana 2011, str. XIV.

33 Ken Schoolland, *Dogodivščine Jonatana Gullibla: odiseja svobodnih trgov*, Nova revija, Ljubljana 2011, str. 228.

34 Leonard Edward Read, *Jaz, svinčnik: zgodba o mojem rodovniku, kakor sem jo razodel Leonardu E. Readu*, Nova revija, Ljubljana 2011, str. X.

sistemizira in opisuje načela filozofije svobode, ki ni samo ena izmed vrednot, ampak je vir ter pogoj večine moralnih vrednot, ki posamezniku v svobodni družbi omogoča storiti veliko več kot v primeru obstoja le posameznikove osebne svobode.[35] *Doba ekonomistov: zagovorniki svobode: od Adama Smitha do Miltona Friedmana* je prerez predstavnikov nekaterih največjih zagovornikov tržne ekonomije in svobodne družbe, od Adama Smitha do nobelovca Miltona Friedmana, ki zavračajo trditve socialistov, merkantilistov ter intervencionistov in soglašajo v prepričanju, da človeška narava tako ali drugače vedno postane žarišče vsake ekonomske teorije.[36] *Pot v propad: kako so vlade in centralne banke uničile svet in zakaj najhujše šele prihaja* zagovarja tezo, da je gospodarska recesija z začetka 21. stoletja posledica statizma v ekonomskem življenju, povečanja državne potrošnje oziroma opuščanja varčnosti in zatiranja svobodne podjetniške pobude posameznikov.[37] *Lekcija o ekonomiji* prikazuje prevladujoče in močno razširjene ekonomske zmote, ki razkrivajo, da zaščitniške tarife ne prinašajo želenega učinka za domačo proizvodnjo, da zakon o minimalni plači škoduje socialno najšibkejšim ter državni ukrepi za fiksiranje cen te v praksi destabilizirajo.[38] *Pravni temelji prostih trgov* razpravljajo o vlogi in pomenu prava za tržno gospodarstvo, kjer se vedno znova kaže, da so gospodarsko najuspešnejše države, ki s svojim pravnim redom zagotavljajo največ ekonomske svobode.[39] *Konkurenca in podjetništvo* razlaga teorijo o podje-

35 Friedrich August Hayek, *Ustava za svobodo*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2012, str. XVIII.

36 Edwin G. West idr., *Doba ekonomistov: zagovorniki svobode: od Adama Smitha do Miltona Friedmana*, Nova revija, Ljubljana 2012, str. XV.

37 Axel Kaiser, *Pot v propad: kako so vlade in centralne banke uničile svet in zakaj najhujše šele prihaja*, Učila International, Tržič 2013, str. XIII.

38 Henry Hazlitt, *Lekcija o ekonomiji*, Učila International, Tržič 2013, str. XII.

39 Norman Barry idr., *Pravni temelji prostih trgov*, Inštitut Nove revije,

tniku kot zaznavi neusklajenosti med pričakovanji kupcev in ponudnikov na trgu kapitala ter dobrin, kar predstavlja kritiko opredelitve podjetnika kot ekonoma, ki se odloča glede na vnaprej znan vrstni red ciljev in zgolj razporeja sredstva tako, da so najekonomičnejša in najkoristnejša.[40] *Adam Smith: življenje in delo* prikazuje življenjske prelomnice in glavna strokovna dela oziroma razvoj misli škotskega filozofa Adama Smitha, ki velja za enega izmed začetnikov ekonomske znanosti, s prisotno idejo pozitivno delujoče nevidne roke trga oziroma družbene evolucije, ki poteka po nenamernih posledicah človekovih dejanj.[41] *Milton Friedman: ideje in vpliv velikega ekonomista prostega trga* vodi po izvirnih idejah Nobelovega nagrajenca za ekonomijo, Miltona Friedmana, ki obsegajo ostro kritiko velike vlade, odločno obrambo osebne svobode in so močno vplivale na ekonomsko politiko Margaret Thatcher v Veliki Britaniji in Ronalda Reagana v ZDA.[42] *Ludwig von Mises: življenje in delo* predstavlja Ludwiga von Misesa, ekonomista in politologa, voditelja ter sistematika avstrijske ekonomske šole in učitelja Friedricha Hayeka, ki ostro kritizira socializem ter predstavlja prednosti tržnega gospodarstva kot generatorja konkurenčnih pritiskov, katerih posledica je izbiranje stroškovno najučinkovitejših procesov in s tem zmanjšanje zapravljanja življenjsko pomembnih sredstev oziroma njihovo ohranjanje za prihodnje rodove.[43] *Zgoščeno bogastvo narodov in neverjetno zgoščena teorija moralnih občutij* je predstavitev dveh monumentalnih del

Ljubljana 2014, str. XI.

40 Israel M. Kirzner, *Konkurenca in podjetništvo*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2014, str. 89.

41 Eamonn Butler, *Adam Smith: življenje in delo*, Inštitut Karantanija, Ljubljana 2015, str. 95.

42 Eamonn Butler, *Milton Friedman: ideje in vpliv velikega ekonomista prostega trga*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2015, str. 1.

43 Eamonn Butler, *Ludwig von Mises: življenje in delo*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2015, str. 7.

Adama Smitha o zakonitostih delovanja ekonomije in vrednostnega odločanja posameznika, katerih povezava zagotavlja, da pridobitna dejavnost ostaja v službi človeka in krepi njegovo dostojanstvo.[44] *Veliki miti o veliki depresiji* trdijo, da večina zgodovinarjev, ekonomistov in politikov še vedno ne razume vzrokov ter strukture velike oziroma svetovne gospodarske depresije iz 30. let 20. stoletja, zato akterji sodobnih monetarnih ter fiskalnih politik ponavljajo napake, ki vedno znova vodijo v nepotrebne ekonomske krize.[45]

DVD-ji Izzit.org. v angleškem jeziku s slovenskimi podnapisi

Poleg literature v klasični papirnati obliki je Inštitut Karantanija podprl prevod naslednjih DVD-jev s področja ekonomije svobodnega trga: *Neustavljivi sončni cikli (Unstoppable Solar Cycles)*; *Zven svobode (Freedom's sound)*; *Vesolje pripada vsem (Everyone's Space)*; *Cenovni sistem (The Price System)*; *Od gnoja do bogastva (From Poop to Profits)*; *Nekaj drobiža na dan (Pennies a Day)*; *Temelji blaginje (The Foundations of Wealth)*.

Neustavljivi sončni cikli (Unstoppable Solar Cycles) se dotikajo zaskrbljenosti zaradi segrevanja planeta, ki je dosegla vrhunec. Toda spremembe v podnebju niso nič novega. Zemlja se od nekdaj ciklično ohlaja in segreva. V oddaji avtorja oporekata razširjenemu mnenju, da CO_2, ki ga proizvajamo ljudje, povzroča katastrofalno segrevanje. Znanstvenika predstavita alternativno teorijo, da je trenutno segrevanje bolj povezano z

44 Eamonn Butler, *Zgoščeno bogastvo narodov in neverjetno zgoščena Teorija moralnih občutij*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2016, str. 2.

45 Lawrence W. Reed, *Veliki miti o veliki depresiji*, Inštitut Nove revije, Ljubljana 2017, str. 89.

naravno sončevo kot z umetno oziroma gospodarsko človekovo dejavnostjo.

Zven svobode (Freedom's sound) prikazuje, kako je med sovjetsko prevlado podjetje Estonski klavirji izdelovalo povsem povprečne klavirje za države komunističnega bloka. Po razglasitvi samostojnosti leta 1991 pa se je Estonija odločila za svobodno trgovino in podjetje je moralo postati konkurenčno, če je hotelo preživeti na svobodnem trgu. S podjetnostjo in z inovacijami zdaj izdeluje visokokakovostna glasbila po cenah, ki privlačijo kupce z vsega sveta. Uslužbencem podjetja Estonski klavirji je svobodna trgovina posledično zaradi svobodne trgovine na svobodnem trgu prinesla boljši zaslužek.

Vesolje pripada vsem (Everyone's Space) nam z gostiteljem, ki je poznan iz serije Zvezdne steze: vesoljska ladja Enterprise in nanizanke Kvantni skok, prikaže, kako konkurenca spodbuja inovacije tudi pri raziskovanju vesolja. V 60. letih 20. stoletja je tekmovalnost med ZDA in ZSSR podžigala vesoljsko tekmo, ki je dosegla vrhunec z »velikim korakom« prvega človeka na Luni leta 1969. Bližnja prihodnost je iz takratne perspektive obetala komercialne polete v vesolje in vesoljski turizem. Toda do danes je NASA dosegla veliko manj, kot je nakazoval trend iz obdobja tekmovanja med velesilama. Največ inovacij na področju vesoljske tehnologije danes prispeva zasebni sektor. Za nagrado Ansari X se potegujejo podjetne ekipe, ki si prizadevajo za poceni in obnovljiva vesoljska plovila.

Cenovni sistem (The Price System) je oddaja v dveh delih. V prvem delu dijaka v svetovnem spletu iščeta podatke za domačo nalogo in naletita na predavanje Nobelovega nagrajenca za ekonomijo Miltona Friedmana o svobodni trgovini. Friedman s kratko zgodbo Leonarda Reada *Jaz, svinčnik* pojasni, kako deluje prosti trg. Pripoveduje, kako na tisoče ljudi po svetu izdeluje posamezne dele svinčnika. Les je na primer iz ZDA, grafit iz Južne Amerike, guma iz Malezije itd. Tudi ljudje,

ki ne govorijo istega jezika in so iz različnih okolij, sodelujejo pri nastajanju preprostega svinčnika. Izmenjava je prostovoljna in ni centralno vodena, zato imajo od nje korist vse udeležene strani. Drugi del pa je posvečen mehanizmu, zaradi katerega je tržno gospodarstvo tako uspešno – cenovnemu sistemu. Milton Friedman trdi, da je cenovni sistem omogočil razvoj ZDA. Proizvajalci z njim spremljajo spremembe v povpraševanju po izdelku, večje povpraševanje pa povzroči porast njegove cene. Večji dobiček spodbuja k večji proizvodnji in kaže, katero obliko distribucije uporabiti pri izdelku. Zato ljudje po svetu, od katerih nekateri niso niti videli svinčnika niti ga niso držali v roki, znajo narediti del svinčnika, za katerega so usposobljeni. Tako na milijone ljudi vsak dan sodeluje in se povezuje med seboj.

Od gnoja do bogastva (From Poop to Profits) prikazuje, kaj pomeni biti podjetnik. To je zgodba o kmetu Bradu Morganu, kakor jo je povedal sam. Ko je padec cen mleka ogrozil njegov obstoj, se ni predal. Naredil je nekaj novega. Zamislil si je, kako bi gnoj spremenili v izdelek, ki ga bodo kupci cenili. Tvegal je, garal in s tem, ko se je posvetil kupčevim potrebam, uspel bolj, kot je kdaj koli pričakoval.

Nekaj drobiža na dan (Pennies a Day) je pogovor z Mohamedom Junusom, ki je leta 2006 prejel Nobelovo nagrado za mir, ker je zasnoval koncept mikrokredita. Njegova banka Grameen ponuja majhna posojila milijonom bangladeških vaščanov. Revne ženske so z njegovo pomočjo ustanovile uspešna podjetja in družine rešile pred revščino. To je navdihujoča pripoved o eni takih družin in o tem, kako je mikrokredit postal znan po vsem svetu.

Temelji blaginje (The Foundations of Wealth) predstavljajo poglobljen uvod v ekonomijo. Serija prikaže specializacijo dela in pojasnjuje, kako se je družba iz začetnih samooskrbnih gospodarstev razvila v globalno tržno ekonomijo. Serija, izdelana

v Angliji, uporablja igrive animirane like z britanskimi naglasi, da bi pokazala, kako bi se zadeve lahko odvijale pred leti. Ti prikazi so nato prepleteni s sodobnimi, z resničnimi podobami sveta, da bi poudarili njihovo pomembnost za današnji čas. Morda se tega povprečni človek niti ne zaveda, vendar vsakdo izmed nas sleherni dan sprejema ekonomske odločitve. Serija razloži, kakšne so te odločitve. Rabljen je jezik, preprost za razumevanje tudi bolj zapletenih primerov. Razloženi pa so tudi osnovni ekonomski pojmi, npr. o cenah, povpraševanju in ponudbi.

Povzetek

Zaradi zniževanja etičnih standardov v Sloveniji, še posebej na področju gospodarstva, je dr. Lovro Šturm leta 2002 ustanovil Inštitut Karantanija. Načrtno in sistematično interpretiranje ekonomskih, pravnih, političnih ter filozofskih konceptov s strani režimskih nosilcev strokovnega in splošnega javnega mnenja na pristranski ter s totalitaristično polpreteklo zgodovino kontinuiran način je vtisnilo globoke negativne posledice na slovensko gospodarsko in intelektualno življenje. Namen Inštituta Karantanija so posodobitev, pluralizacija in odprtje slovenskega idejnega prostora. Cilj tega prizadevanja je širše sprejemanje in razumevanje pomena svobode, demokracije ter etičnih standardov za kulturo in civilizacijo.

Inštitut Karantanija deluje kot nepridobitna in nevladna organizacija s sedežem v Ljubljani. Za pomembna sodelavca pri izpolnjevanju poslanstva inštituta je Lovro Šturm pridobil dr. Ljuba Sirca, ki je bil mdr. zaslužni profesor Univerze z Glasgowu in ustanovitelj Centre for Research into Communist Economies London, ter Boruta Praha, ki je bil izvršni direktor družbe IBM na sedežu v ZDA in uspešen vodja lastnega pod-

jetja. S skupino notranjih in zunanjih sodelavcev je Karantanija na pobudo, ob spremljavi ter dejavnem osebnem angažmaju Lovra Šturma v dobrih 15 letih delovanja zagotovila ali izdatno podprla publiciranje alternativne strokovne literature s področja zgodovine, narodne in nacionalne zavesti, praktične filozofije ter prava in ekonomije. Inštitut Karantanija je pri izdaji in podpori tem knjigam ter DVD-jem sodeloval z založbami Nova revija, Inštitut Nove revije, Celjska Mohorjeva družba, Družina, Učila International, Nova obzorja, Študijski center za narodno spravo in Izzit.org. Pričujoči članek je prispevek k razkrivanju do zdaj manj znane vloge Lovra Šturma za razvoj humanistike in družboslovja v Sloveniji ter širjenje zavedanja o pozitivnem pomenu krščanskih vrednot za uspešno delovanje sodobnih ekonomskih sistemov.

The Publishing Activity of dr. Lovro Šturm at the Inštitut Karantanija

Summary

Due to the lowering of ethical standards in Slovenia, especially in the field of economy, dr. Lovro Šturm founded the Inštitut Karantanija in 2002. The planned and systematic interpretation of economic, legal, political and philosophical concepts by the regime-appointed bearers of the professional and general public opinion in a biased way, which continued the way of the totalitarian recent history, left deeply negative consequences on the Slovenian economic and intellectual life. The purpose of the Inštitut Karantanija is to modernise, pluralise and open the Slovenian sphere of ideas. The goal of this pursuit is the broader acceptance and comprehension of the meanings of freedom, democracy and ethical standards for culture and civilisation.

The Inštitut Karantanija operates as a non-profit, non-governmental organisation with its headquarters in Ljubljana. For the purpose of fulfilling the mission of the Inštitut Karantanija, Lovro Šturm included two important co-workers: dr. Ljubo Sirc, who was also an emeritus professor at the University of Glasgow and the founder of the Centre for Research into Communist Economies London, and Borut Prah, who was an executive director of the company IBM at its headquarters in the USA and a successful leader of his own company. With a group of internal and external co-workers and through the initiative, guidance and personal commitment of Lovro Šturm,

Karantanija ensured or financially supported the publishing of alternative professional literature from the fields of history, national conscience, practical philosophy, law and economics in its over 15 years of operation. In publishing and supporting these books and DVDs, the Inštitut Karantanija cooperated with the publishers Nova revija, Inštitut Nove revije, Celjska Mohorjeva družba, Družina, Učila International, Nova obzorja, the Study Centre for National Reconciliation and Izzit.org. This article is a contribution to the understanding of what has until recently been a lesser-known role of Lovro Šturm for the development of the humanities and social sciences in Slovenia and for raising the awareness about the positive meaning of Christian values for the successful operation of modern economic systems.